

تعیین میزان تنوع مأموریتها در نظام آموزش عالی ایران

سینا قانندی¹

ابراهیم صالحی عمران²

غلامرضا گرابی نژاد³

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، تعیین میزان تنوع مأموریتها در نظام آموزش عالی ایران بود. **روش:** این پژوهش به روش آمیخته اکتشافی انجام شد. در بخش کیفی از تحلیل مضمون استفاده شد و جامعه آماری آن، اسناد بالادستی آموزش عالی بود. بخش کمی به روش میدانی و جامعه آماری آن 100 نفر متخصص آموزش عالی کشور بود که از 80 نمونه انتخابی، 57 نفر به صورت تصادفی به پرسشنامه تعیین میزان تنوع مأموریتهای آموزش عالی کشور (با آلفای کرونباخ 0/869) پاسخ دادند. در بخش کیفی از نرم افزار *Maxqda* و در بخش کمی از اس.بی.اس.اس استفاده شد. **یافته ها:** بر اساس تحلیل مضمون، 45 مأموریت مطلوب برای نظام آموزش عالی ایران به دست آمد و بر اساس تحلیل پرسشنامه‌های پژوهش حاصل نظر متخصصان، زیرنظامهای آموزش عالی ایران مأموریتهای متنوعی را دنبال نکرده و تنها در آموزش نیروی انسانی و گسترش عدالت آموزشی تنوع وجود دارد. **نتیجه گیری:** دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور، با وجود تنوع در عمل به مأموریتهای خود، به سازمانهایی مشابه و غیر قابل تمایز تبدیل شده‌اند. بنابر این، ساماندهی نظام رتبه‌بندی دانشگاهها، نتیجه‌گرا کردن بودجه‌ها، پاسخگو کردن زیرنظامها، ساماندهی نظام مدیریت علمی کشور و توجه به آمایش و مأموریت‌گرایی در آموزش عالی ضروری به نظر می‌رسد.

واژگان کلیدی: تنوع، مأموریت‌گرایی، نظام آموزش عالی.

دریافت مقاله: 98/10/25؛ تصویب نهایی: 99/02/09

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی دانشگاه مازندران است.

1. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران (نویسنده مسئول) / نشانی: بابلسر؛ دانشگاه مازندران، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی / نمابر: 01135332850 / Email: sina.ghaedi@gmail.com
2. دکتری برنامه‌ریزی آموزشی، استاد گروه علوم تربیتی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
3. دکتری اقتصاد، استادیار گروه اقتصاد نظری و صنعتی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران.

الف) مقدمه

تنوع،¹ ویژگی منحصر به فرد نظامهای آموزش عالی است. بسیاری از نظامهای آموزش عالی در جهان از تنوع به عنوان معیاری برای ارزیابی سیستمهای خود استفاده می کنند (ویدی پوترا² و همکاران، 2017). بیرنباوم³ (1983) در تلقی اولیه و مؤثر، تنوع را با توجه به ویژگیهای خاص مؤسسات آموزش عالی با استفاده از متغیرهای مختلف اندازه؛ مأموریتها، پایههای قانونی؛ بخش کنترل (بخش دولتی یا خصوصی)؛ سطوح تحصیلی، خدمات، تفاوتهای رویه‌ای در تدریس یا پژوهش و تفاوتهای دانشجویان از جمله: سن، جنس و ریشه‌های قومی تعریف می کند. محققان دیگر، تفاوت در موقعیت و اعتبار و همچنین مأموریت، اهداف اجتماعی یا نقش نهادها را نیز اضافه می کنند. (مارگینسون،⁴ 2017)

بحث در خصوص تنوع آموزش عالی کشورها، باید از منظری جامع تر و در قالب «مأموریت سوم» و به ویژه «توسعه پایدار» بررسی شود (پانوزیتس،⁵ 2015؛ پورزیاناتو و دی مارکو،⁶ 2015). کلارک⁷ (2008) استدلال می کند که تنوع، کلید ایجاد توافق در بین نظامهای آموزش عالی و شرط حیات طولانی مدت برای آنهاست. تنوع معمولاً به عنوان هدفی ارزشمند، همراه با توسعه سیستمهای آموزش عالی در نظر گرفته می شود. سیستم آموزش عالی متنوع می تواند به نیازهای دانشجویان و بازار کار، تحرک اجتماعی، انعطاف پذیری، ثبات، کارایی و نوآوری توجه کند. بنابر این، بسیاری از دولتها سیاستهایی را برای افزایش سطح تنوع سیستمهای آموزش عالی طراحی و اجرا کرده اند. دانشکده‌ها و دانشگاهها با مأموریتهای متفاوت، کارایی و اثربخشی آموزش عالی را افزایش می دهند (مورفو،⁸ 2002). کالجهای آمریکایی، گوناگون و متفاوت اند و این تنوع، سیستم آموزش عالی این کشور را قدرتمند می سازد. مأموریتها و اهداف مختلف نهادی درون یک سیستم واحد از دستاوردهای قابل اثبات آموزش عالی آمریکا حمایت می کند (هریس،⁹ 2013). شورای آموزش آمریکا در این زمینه می گوید: «تنوعی که ما به دنبال آن هستیم این است که کالجها و دانشگاهها همچنان قادر به دستیابی به اهداف آگاهانه و صحیح برای ایجاد محیطهای سالم و متنوع آموزشی باشند که مناسب مأموریتهای آنها باشد». (شورای آموزش آمریکا،¹⁰ 2012)

کمیسیون اروپا برای اولین بار موضوع تنوع بخشی به آموزش عالی را سال 2003 در همایش «نقش دانشگاهها در جامعه دانش و اقتصاد اروپا» مطرح کرد. این ایده از آن زمان در همایشهای عمده کمیسیون اروپا در رابطه با نوسازی آموزش عالی، حضوری ثابت داشته است. همچنین، فرایند بولونیا بر اصطلاح تنوع به عنوان یکی از موضوعات خود تأکید کرده و مکرر در اغلب اعلامیه‌های رسمی وزرا ذکر شده است (هاکل،¹¹ 2012). تأکید بر تقویت تنوع در نظام

-
1. Diversity
 2. Widiputera
 3. Birnbaum
 4. Marginson
 5. Pausits
 6. Porzionato & De Marco
 7. Clark
 8. Morpew
 9. Harris
 10. American Council on Education
 11. Hackl

آموزش عالی اروپا در سالهای بعد شدت گرفت (بیانیه پراگ،¹ 2001). در بیانیه لندن² به اهمیت تنوع در آموزش عالی با این عبارت اشاره شده است: «ما بر اهمیت مؤسسات قوی تأکید می‌کنیم؛ مؤسساتی که متنوع‌اند، به اندازه کافی تأمین مالی شده و پاسخگویند» (بیانیه لندن، 2007). بیانیه لوون³ نیز اعلام کرد: همه مؤسسات آموزش عالی در برآوردن نیازهای گسترده جامعه از طریق تنوع بخشی به مأموریت‌های شان مسئول‌اند (بیانیه لوون، 2009). این مثالها بر این واقعیت تأکید دارند که مفهوم تنوع در آموزش عالی، به یک چالش سیاستگذاری در نظامهای آموزش عالی تبدیل شده است. نقطه اشتراک اصلی همه ابزار سیاستگذاری این است که با ایجاد تنوع بیشتر، نظام آموزشی پاسخگوی تقاضای عمومی دانشجویان، والدین، شرکتها و دولتها و شفافیت بیشتر خواهد بود. (میزل کورن،⁴ 2012)

بررسی وضعیت تحقق یافته آموزش عالی کشور نشان می‌دهد متناسب با مقتضیات سالها و دوره‌های مختلف، انواع جدیدی از مؤسسات آموزش عالی معرفی شده‌اند. تفاوت و واگرایی این مؤسسات از نظر ساختار، فرایندهای اداری و قانونی، برنامه‌های درسی، تخصص اساتید، گرایشهای ورودی‌ها و نحوه ارتباطشان با جامعه، بسیار مطلوب و پسندیده است. اما در عمل، زمینه‌ها و ملاحظاتی این مؤسسات را وسوسه می‌کند که به سمت همگرایی پیش بروند و کارکردهای مشابهی را از خود نشان دهند (مهدی، 1396). عدم توجه به مأموریتها در زیرنظامهای آموزش عالی و رویکرد همانند شدن در آموزش عالی کشور مشهود است. بدین ترتیب، همه زیرنظامها با تقلید از دانشگاههای جامع و تخصصی کشور (مثل دانشگاه تهران و دانشگاه شریف) که رده‌های نخست کشور را در رتبه‌بندی‌های جهانی دارند، سعی در همانند شدن با آنها دارند و مأموریتهای خود را فراموش کرده‌اند. این مسئله، تنوع گرایی در آموزش عالی ایران را با چالش مواجه ساخته است. بدین ترتیب، این سؤالها پیش می‌آید که مأموریتهای مطلوب نظام آموزش عالی ایران کدامند؟ و تنوع مأموریتها در زیرنظامهای آموزش عالی کشور چگونه است؟

ب) ادبیات پژوهش

تنوع می‌تواند معنایهای متفاوتی بدهد و به بسیاری از جنبه‌های آموزش عالی مرتبط باشد. ادبیات علمی موجود در آموزش عالی از زوایای مختلف به تنوع اشاره دارد. این اصطلاح می‌تواند مرتبط با گوناگونی برنامه‌های آموزشی، تنوع دانشجویان، تنوع مأموریتهای نهادی، گستره منابع مالی مورد استفاده مؤسسات و... باشد (نوربت،⁵ 2016). مطابق با نظر تراو⁶ (1995؛ نقل از: میک⁷ و همکاران، 2000)، تنوع اشاره به «وجود اشکال متمایز آموزش عالی، مؤسسات و گروههای درون این مؤسسات در یک کشور دارد که مأموریتهای متفاوت و متمایزی دارند، برای زندگی و حرفه‌های مختلف آموزش می‌دهند، دارای سبکهای مختلف آموزش‌اند، سازماندهی و تأمین مالی می‌شوند و تحت قوانین و روابط

1. Prague Communiqué

2. London Communiqué

3. Leuven Communiqué

4. Hazelkorn

5. Norbert

6. Trow

7. Meek

336 ♦ تعیین میزان تنوع مأموریتها در نظام آموزش عالی ایران

مختلف با دولت عمل می‌کنند». به طور کلی، فرایندی که از طریق آن یک سیستم همگن به ناهمگن تبدیل می‌شود، تنوع نامیده می‌شود. (وایرا،¹ 2009)

تنوع در آموزش عالی را می‌توان به دو طبقه اساسی تقسیم کرد: تنوع درونی و بیرونی. طبقه اول شامل تنوع موجود در فرایندهای سازمانی (مانند تنوع برنامه و تنوع رویه) است و طبقه دوم به تنوع انواع نهادها و وضعیتها (به عنوان مثال تنوع سیستماتیک، تنوع ساختاری و تنوع اعتباری) مرتبط است (نوبرت، 2016). چنین سیستمی می‌تواند شامل انواع مؤسسات آموزش عالی مانند دانشگاههای تحقیقاتی، صنایع پلی تکنیک، مؤسسات آموزشی آنلاین، مؤسسات با تحقیقات کاربردی، مؤسسات جذب دانشجویان بین‌المللی و غیره باشد. (هویسمن و ونووت،² 2009)

طبقه‌بندی دیگری که از تنوع در آموزش عالی می‌توان ارائه داد، تقسیم آن به تنوع افقی و عمودی است. تنوع افقی وضعیتی را توصیف می‌کند که در آن مأموریتها و وظایف مختلف آموزش عالی بین مؤسسات توزیع می‌شود. امروزه آموزش عالی توسط مجموعه گسترده‌ای از ارائه‌دهندگان، از جمله مؤسسات آموزش عالی دولتی و خصوصی، مؤسسات جامع و تخصصی، مؤسسات محلی، ملی و حتی جهانی، مؤسسات دانشگاهی و مجازی و غیره ارائه می‌شود (هیزل کورن، 2012). تایکلر³ (1996) تنوع افقی را شامل اختلاف در مأموریت، حکمرانی یا فرهنگ سازمانی می‌داند. تنوع عمودی به سیستمی اشاره می‌کند که در آن سازمانها بر اساس لایه‌های مختلف مرتب شده‌اند. در این خصوص، سازمانها با به دست آوردن وضعیتهای بهتر ناشی از بهبود کیفی فعالیتهای خود، تمایز پیدا می‌کنند. نتیجه این تمایز، ظهور طبقات سازمانی متمایز است (کولدینگ و میک،⁴ 2006). به عبارتی؛ وجود سلسله رتبه‌بندی در هر نظام آموزش عالی، نشانگر تنوع عمودی است. (اندروز و بوئر،⁵ 2009)

جنبه‌های مختلف تنوع در آموزش عالی توسط رایکرت⁶ (2012) مطابق شکل 1، طبقه‌بندی شده است.

1. Vaira
2. Huisman & Van Vught
3. Teichler
4. Codling & Meek
5. Enders & Boer
6. Reichert

شکل 1: ابعاد مختلف ارزیابی تنوع در یک نظام آموزش عالی (برگرفته از طبقه بندی رایبرگرت، 2012)

مطالعات زیادی برای بررسی تنوع در نظامهای آموزش عالی دنیا انجام شده است؛ از جمله:

گروه راهبرد آموزش عالی ایرلند¹ (2011) در گزارش خود بیان داشته اند که برای ایجاد یک سیستم پژوهشی پایدار و پاسخگو در نظام آموزش عالی ایرلند، نیاز به مجموعه ای متنوع از مؤسسات آموزش عالی با مأموریت های مختلف پژوهشی ضروری است. ویلسون² و همکاران (2012) در بررسی تنوع در بیانیه مأموریت های 80 مؤسسه آموزش عالی، به این نتیجه رسیدند که 59 مؤسسه (75 درصد) در مأموریت های خود تنوع داشته اند. ویدی پوترا و همکاران (2017) به بررسی تنوع در مؤسسات آموزش عالی هلند با استفاده از شاخص های هرفیندال، ضریب جینی و شاخص آنتروپی پرداختند. نتایج نشان داد تنوع محدود بین نهادها، رشته ها و برنامه های کارشناسی وجود دارد. ولی تنوع در برنامه های کارشناسی ارشد بین سال های 2008 تا 2013 افزایش یافته است. جانسون³ (2009) لزوم تنوع در آموزش عالی را از بعد تنوع دانشکده بررسی کرده است. نتیجه اینکه، فقدان دانشکده اقلیت در یک دانشگاه یا در یک رشته، دانشجویان اقلیت را از انتخاب این دانشگاه یا رشته منع می کند؛ زیرا اکثر دانشجویان در محیط هایی که شامل افرادی با زمینه و ویژگی هایی شبیه به خود هستند، احساس راحتی تری دارند. پژوهش هورتا و هویسمن⁴ (2008) بر رابطه بین بودجه پژوهش در آموزش عالی و تنوع سازمانی متمرکز است. به اعتقاد آنان بودجه رقابتی می تواند به افزایش سطح تنوع سازمانی در نظام آموزش عالی کمک کند.

1. Higher Education Strategy Group Ireland

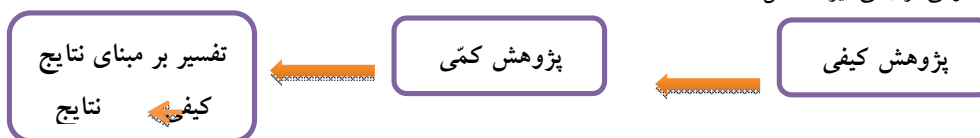
2. Wilson

3. Johnson

4. Horta & Huisman

ج) روش شناسی

با توجه به ماهیت اکتشافی بودن پژوهش حاضر و نحوه گردآوری داده‌ها، این پژوهش در زمره طرحهای اکتشافی متوالی قرار می‌گیرد. (شکل 2)

شکل 2: طرح پژوهشی آمیخته اکتشافی (کرسول و پلانو کلارک،¹ 2010)

در بخش کیفی، اطلاعات برآمده از تحلیل مضمون منجر به استحصال مأموریتهای مطلوب نظام آموزش عالی کشور از اسناد بالادستی شد. جامعه آماری بخش کیفی برای تحلیل مضمون اسناد بالادستی آموزش عالی کشور بود که در جدول 1 ذکر شده است. همچنین همزمان با جستجو در 116 دانشگاه مختلف از 10 کشور، مأموریتهای آنها استخراج و به منظور تأیید و اعتباریابی مأموریتهای به دست آمده از آنها استفاده شد.

در بخش کمی بر اساس الگوی ایدئالی که از مأموریتهای نظام آموزش عالی به دست آمد، میزان تنوع مأموریتهای موجود در نظام آموزش عالی کشور به روش میدانی بررسی شد. به منظور محاسبه میزان تنوع در مأموریتها، پرسشنامه‌ای طراحی و از خبرگان و متخصصان آموزش عالی خواسته شد با عبارتهای خیلی زیاد (بیشترین تنوع) = زیرنظامهای آموزش عالی ایران مأموریتهای متنوعی را دنبال می‌کنند تا خیلی کم (کمترین تنوع) = زیرنظامهای آموزش عالی ایران مأموریتهای یکسان و مشابه هم را دنبال می‌کنند، میزان تنوع وضع موجود مأموریتهای زیرنظامهای آموزش عالی کشور را در هر زیرمقوله از مأموریتها مشخص کنند. جامعه آماری بخش کمی شامل متخصصان و خبرگان آموزش عالی کشور است. این افراد اغلب از پژوهشگران آموزش عالی بوده، اطلاعاتی ارزشمند در زمینه آموزش عالی کشور داشته و اغلب دارای کرسی تدریس آموزش عالی، مسئولیت مدیریت و برنامه‌ریزی در حوزه آموزش عالی و سیاستگذار در علم و فناوری بوده‌اند که فهرستی 100 نفره از آنها تهیه شد و نمونه 80 نفری بر اساس جدول مورگان به دست آمد. پرسشنامه‌های پژوهش به صورت حضوری یا با ارسال ایمیل، تقریباً برای همه جامعه آماری ارسال شد که پس از سه ماه پیگیری، 57 پرسشنامه برگشت داده شد.

به منظور بررسی روایی، ابتدا تحلیل مضمون منابع بالادستی که شامل مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و کدهای استحصال شده نظام آموزش عالی است، در اختیار اساتید راهنما و مشاور و دو نفر از متخصصان آموزش عالی برای تغییر و اصلاح قرار گرفت. پس از اعمال نظر و تأیید آنان، فرمی در قالب مقیاس لیکرت تهیه و از 20 نفر از متخصصان آموزش عالی خواسته شد تا نظر خود را درباره مطلوبیت هر یک از مأموریتهای استخراج شده اعلام کنند. در نهایت، میانگین پاسخها برای همه 45 مأموریت، نمره 3 به بالا به دست آمد و آنها را مناسب ارزیابی کردند.

339 سینا قاندى و همکاران

همچنین همان گونه که در جدول آمده است، مأموریت‌های به دست آمده با مأموریت‌های دانشگاه‌های 10 کشور مطالعه شده، همسو و هماهنگ است. برای تأیید اعتبار پرسشنامه بخش کمی از نظر اساتید محترم راهنما و مشاور استفاده شد و پایایی آن نیز از طریق آلفای کرونباخ، 0/869 به دست آمد. در این پژوهش برای تحلیل مضمون از نرم‌افزار Maxqda نسخه 18 استفاده شد. برای تحلیل داده‌های کمی نیز از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و برای سنجش تنوع مأموریت‌های نظام آموزش عالی، از روش‌های استنباطی تی تک نمونه‌ای و نرم‌افزار SPSS نسخه 25 استفاده شد.

د) یافته‌ها

سؤال اول: مأموریت‌های مطلوب نظام آموزش عالی ایران کدامند؟

در تحلیل مضمون، ابتدا متن اسناد بالادستی و اساسنامه‌ها به طور دقیق بررسی و 254 کد استخراج شد. در ادامه با تأمل روی کدهای حاصل و ترکیب کدهای تکراری با یکدیگر، در مرحله دوم، 56 کد و در مرحله سوم، 45 کد به دست آمد که در جدول 1 ارائه شده‌اند. مقوله‌ها بر اساس سه کارکرد آموزش عالی (آموزش، پژوهش و خدمات) آورده شده و موضوعات مهم‌تر که کلی‌تر از سایر موضوعات یا ترکیبی از چند کد می‌باشند، به عنوان زیرمقوله در نظر گرفته شده‌اند. کدها نیز حاصل تحلیل مضمون انجام شده روی گزاره‌ها در منابع بالادستی‌اند. برای مثال، گزاره‌های «تأمین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور»، «آموزش متخصصان و تکنسین‌ها برای ورود به بازار کار»، «تربیت نیروی انسانی برای تصدی حرفه دانشگاهی»، «تربیت نیروی انسانی برای رهبری طرح‌های پژوهشی دانشگاه»، «آموزش افراد در حوزه فنی» و «تربیت کاردان فنی»، همه ابتدا در مقوله اصلی آموزش، سپس در زیرمقوله آموزش نیروی انسانی و بعد در کدهای تربیت نیروی انسانی متخصص بخش‌های دولتی و خصوصی (گزاره 1 و 2)، تربیت نیروی متخصص برای احراز مسئولیت‌های علمی و پژوهشی (گزاره 3 و 4) و آموزش‌های فنی حرفه‌ای و مهارتی (گزاره 5 و 6) قرار گرفته‌اند.

340 ♦ تعیین میزان تنوع مأموریتها در نظام آموزش عالی ایران

جدول 1: مأموریتهای مطلوب نظام آموزش عالی ایران بر اساس تحلیل مضمون اسناد بالادستی

منبع پشتیبانی کننده از مأموریتها ²	منبع استخراج مأموریتها ¹	رتبه	کد	زیرمقاله	آموزش
(18 و 17، 16، 15، 14، 13، 12، 11، 10، 9)	(8 و 6، 5، 2، 1)	12	حفظ و نشر علم و فناوری	نشر دانش در جامعه	آموزش
(15 و 12، 10)	(5 و 3، 2)	3	گسترش علوم پایه		
-	(5 و 2)	2	گسترش زبان فارسی		
(18 و 17، 16، 15، 14، 13، 12، 11، 10، 9)	(8 و 6، 5، 4)	4	ایجاد و توسعه رشته‌های جدید و علوم بین رشته‌ای		
(12 و 11، 9)	(8 و 6، 5، 4)	4	ایجاد و توسعه دوره‌های مجازی و نیمه حضوری		
(18 و 9)	(8 و 6، 5، 4)	8	گسترش دوره‌های تحصیلات تکمیلی		
(18 و 17، 16، 14، 13، 12، 11، 9)	(8 و 6، 2)	17	تربیت نیروی انسانی متخصص بخشهای دولتی و خصوصی	آموزش نیروی انسانی	
(18 و 14، 11، 10)	(8 و 4)	3	تربیت نیروی متخصص برای احراز مسئولیتهای علمی و پژوهشی		
(18 و 17، 16، 15، 14، 13، 12، 9)	(8 و 5، 1)	7	آموزشهای فنی حرفه‌ای و مهارتی		
(15 و 14، 13، 12، 11، 9)	(8 و 2، 1)	4	گسترش عدالت آموزشی و تنوع‌گرایی در پذیرش دانشجو	گسترش عدالت آموزشی	
(18 و 17، 16، 15، 14، 13، 12، 11، 10، 9)	(8 و 7، 5، 4، 3، 1)	7	آموزش بر اساس نیازهای محلی و استانی	متناسب سازی آموزش	
(18 و 17، 16، 15، 13، 12، 10، 9)	(8 و 7، 6، 5، 4، 1)	9	آموزش بر اساس نیازهای ملی	با نیاز جامعه	
(13 و 11، 9)	(8 و 6، 5، 4، 1)	6	پذیرش دانشجو و اعضای هیئت علمی بین‌المللی	بین‌المللی سازی آموزش	
(14 و 11، 9)	(8 و 7، 6، 5، 4، 1)	9	رقابت آموزشی و ایجاد دوره‌ها و شعبه‌های مشترک با دانشگاههای بین‌المللی		
(15 و 12، 11)	(6 و 1)	2	آموزش به زبانهای متنوع بین‌المللی	تعالی آموزش	
(18 و 14، 13، 12، 9)	(7 و 6، 5، 4)	6	پژوهش محور کردن آموزش		
(18 و 14، 12، 11، 10، 9)	(8 و 1)	2	تعالی و به روزآوری دانش و برنامه‌ها و روشهای آموزش	گسترش مرزهای دانش	
(18 و 15، 14، 13، 11، 10، 9)	(8 و 7، 4، 3، 2)	9	دستیابی به مهارتها و فناوریهای تخصصی و پیشرفته		
(18 و 17، 15، 13، 12، 10، 9)	(7 و 6، 3، 2)	4	توسعه پژوهشهای پیشگام و بنیادین		
(17 و 16، 15، 14، 13، 12، 9)	(8 و 6، 5، 3، 2)	13	جستجو و تولید دانش جدید		
(16)	(8 و 6، 4، 2)	4	تحول و توسعه علوم انسانی		
(18 و 15، 12، 11، 10)	(6 و 5)	2	انجام پژوهشهای بین رشته‌ای	متناسب سازی پژوهش با نیاز جامعه	
(18 و 17، 16، 15، 14، 13، 12، 11، 10، 9)	(8 و 7، 4، 2، 1)	8	انجام پژوهشهای توسعه‌ای و کاربردی در سطح ملی و محلی		

1. سند برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران (2) سند سیاستهای کلی نظام برای رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی
3. سند سیاستهای کلی علم و فناوری (4) سند دانشگاه اسلامی (5) نقشه جامع علمی کشور (6) سند تحول علم و فناوری (7) قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم تحقیقات و فناوری (8) اساسنامه زیرنظامهای آموزش عالی کشور.
2. بیانیه‌های مأموریت دانشگاههای آمریکا (10) بیانیه‌های مأموریت دانشگاههای ژاپن (11) بیانیه‌های مأموریت دانشگاههای ایتالیا (12) بیانیه‌های مأموریت دانشگاههای انگلستان (13) بیانیه‌های مأموریت دانشگاههای استرالیا (14) بیانیه‌های مأموریت دانشگاههای روسیه (15) بیانیه‌های مأموریت دانشگاههای اتریش (16) بیانیه‌های مأموریت دانشگاههای شیلی (17) بیانیه‌های مأموریت دانشگاههای آفریقای جنوبی (18) بیانیه‌های مأموریت دانشگاههای بلژیک.

سینا قائدی و همکاران ♦ 341

		8	رصد علم و فناوری در حوزه‌های اولویت‌دار	
	(14)	(8 و 7, 6, 5, 4, 3)		
بین‌المللی سازی پژوهش		11	همکاری در انجام پژوهش‌های بین‌المللی با دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی	(18 و 17, 16, 15, 14, 13, 11, 10, 9)
		1	انتشار نشریه‌ها و برگزاری همایش‌های پژوهشی بین‌المللی	(12 و 11)
		2	جذب محققان سایر کشورها	(11 و 9)
نهادینه سازی پژوهش		2	نهادینه‌سازی پژوهش در جامعه	(18 و 11, 10, 9)
		4	ایجاد پژوهشکده‌ها، آزمایشگاه‌های ملی و مراکز تحقیقاتی	(14 و 11, 9)
ایجاد قطب‌های علمی		7	ایجاد قطب‌ها و انجمن‌های علمی	(17 و 16, 15, 14, 13, 11, 9)
		3	افزایش کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی	(18 و 16, 15, 13, 12, 11, 9)
افزایش رفاه و درآمد جامعه		2	افزایش درآمد ارزی حاصل از آموزش	(11 و 9)
		2	کمک به توسعه اقتصادی محلی و روستایی	(18 و 17, 16, 15, 14, 13, 12, 9)
		2	مأموریت‌محوری و هوشمندی در بازار	(12)
		13	تجاری‌سازی پژوهش و فناوری	(15 و 14, 13, 11, 9)
		6	بسترسازی تاسیس شرکتهای دانش‌بنیان و صادرات محصولات و خدمات آنها	(18 و 16, 15, 14, 13, 12, 11, 9)
		6	پاسخگویی به نیازهای شرکتهای دولتی و خصوصی در حوزه‌های مهارتی و فناوری	(18 و 17, 16, 15, 14, 13, 11, 9)
بسط فناوری متناسب با نیازهای جامعه		7	ارتباط با صنعت و همکاری در ایجاد خوشه‌های صنعتی و تجاری	(18 و 17, 15, 14, 13, 12, 11, 9)
		3	ایجاد انجمن و شبکه فارغ‌التحصیلان و کمک به موفقیت حرفه‌ای آنها	(18 و 16, 14, 13, 9)
توسعه نوآوری و کارآفرینی		12	مشارکت در جامعه از طریق گسترش نوآوری، کارآفرینی و ایجاد زمینه‌های اشتغال مولد	(18 و 17, 15, 14, 13, 9)
		7	تاسیس پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد	(18)
		3	تقویت و نهادینه کردن خرد ورزی و آزاداندیشی و تفکر انتقادی در جامعه	(12 و 11, 10, 9)
تقویت فرهنگ و خردورزی در جامعه		2	تربیت شهروندان پاسخگو	(12 و 11, 10, 9)
		4	ارتقاء سطح فرهنگ جامعه	(13 و 12, 11, 10)
کمک به توسعه پایدار		2	کمک به توسعه پایدار و حفظ محیط‌زیست	(17 و 16, 15, 14, 13, 12, 11, 10, 9)

سؤال دوم: تنوع مأموریتها در زیرنظامهای آموزش عالی ایران چگونه است؟

برای پاسخ به سؤال دوم پژوهش، ابتدا از آزمون تی تک‌متغیره برای بررسی نظر پاسخ‌دهندگان دربارهٔ میزان تنوع در مأموریت‌های موجود زیرنظامهای آموزش عالی استفاده شد. (جدول 2)

342 ♦ تعیین میزان تنوع مأموریتها در نظام آموزش عالی ایران

جدول 2: آزمون تی برای تعیین میزان تنوع مأموریتهای نظام آموزش عالی ایران در مقایسه با میانگین مفروض

رد یا پذیرش (H0)	مقدار پی	تفاوت میانگین	میزان تی	انحراف معیار	میانگین	تعداد نمونه	زیرمقوله‌ها
پذیرش (H0)	0/370	-0/140	-0/90	1/172	2/860	57	نشر دانش در جامعه
رد (H0)	0/011	0/386	2/62	1/114	3/386	57	آموزش نیروی انسانی
رد (H0)	0/000	0/509	5/41	0/710	3/509	57	گسترش عدالت آموزشی
پذیرش (H0)	0/643	-1/246	-11/33	0/830	1/754	57	متناسب‌سازی آموزش با نیاز جامعه
پذیرش (H0)	0/682	-1/105	-8/89	0/939	1/895	57	بین‌المللی‌سازی آموزش
پذیرش (H0)	0/524	-0/860	-8/22	0/789	2/140	57	تعالی آموزش
پذیرش (H0)	0/406	-0/409	-4/81	0/487	2/591	57	کل مأموریتهای آموزشی
پذیرش (H0)	0/386	-0/246	-2/80	0/662	2/754	57	گسترش مرزهای دانش
پذیرش (H0)	0/451	-0/614	-5/38	0/861	2/386	57	متناسب‌سازی پژوهش با نیاز جامعه
پذیرش (H0)	0/621	-1/246	-11/33	0/870	1/754	57	بین‌المللی‌سازی پژوهش
پذیرش (H0)	0/539	-0/860	-6/95	0/934	2/140	57	نهادینه‌سازی پژوهش
پذیرش (H0)	0/671	-1/123	-14/14	0/600	1/877	57	ایجاد قطبهای علمی
پذیرش (H0)	0/710	-1/193	-16/37	0/550	1/807	57	کل مأموریتهای پژوهشی
پذیرش (H0)	0/512	-0/982	-8/47	0/876	2/018	57	افزایش رفاه و درآمد جامعه
پذیرش (H0)	0/497	-1/000	-10/68	0/707	2/000	57	بسط فناوری متناسب با نیازهای جامعه
پذیرش (H0)	0/573	-0/860	-10/63	0/611	2/140	57	توسعه نوآوری و کارآفرینی
پذیرش (H0)	0/543	-0/860	-6/95	0/934	2/140	57	تقویت فرهنگ و خردورزی در جامعه
پذیرش (H0)	0/523	-0/877	-11/04	0/600	2/123	57	کمک به توسعه پایدار
پذیرش (H0)	0/497	-0/916	-12/97	0/533	2/084	57	کل مأموریتهای خدماتی
پذیرش (H0)	0/460	-0/695	-10/76	0/488	2/305	57	کل مأموریتهای نظام آموزش عالی ایران

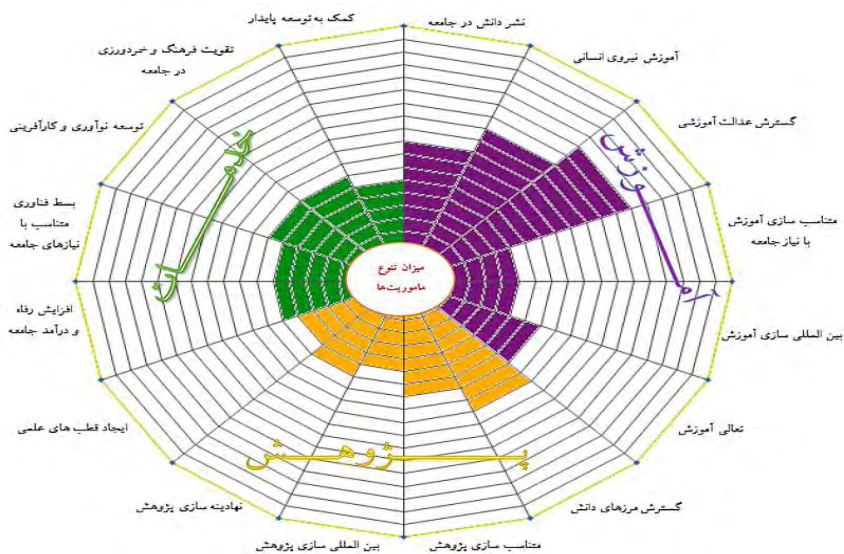
با توجه به نتایج حاصل از آزمون تی در جدول 2، در سطح معناداری 0/01، مقدار پی در کل مأموریتهای نظام آموزش عالی ایران در سطح اطمینان 99 درصد پذیرفته می‌شود و این بدین معناست که از نظر متخصصان، زیرنظامهای آموزش عالی ایران، مأموریتهای متنوعی را دنبال نمی‌کنند. تنها در زیرمقوله‌های آموزش نیروی انسانی و گسترش عدالت آموزشی با اطمینان 99 درصد، مقدار پی رد می‌شود و می‌توان گفت در این دو زیرمقوله، تنوع مأموریتها در نظام آموزش عالی ایران دیده می‌شود.

امروزه سنجش تنوع در آموزش عالی بر مبنای عدد یک محاسبه می‌شود و اگر میزان تنوع نزدیک به صفر باشد، نشان‌دهنده حداقل تنوع و اگر نزدیک به یک باشد، نشان‌دهنده حداکثر تنوع است (ویدی پوترا و همکاران، 2017). بدین ترتیب، در این مرحله میزان تنوع بر اساس پاسخ خبرگان به پرسشنامه تنوع مأموریتها و با توجه به گزینه‌های خیلی زیاد (1)، زیاد (0/8)، متوسط (0/6)، کم (0/4) و خیلی کم (0/2)، جهت درک بهتر و بر مبنای یک که بالاترین سطح تنوع است، نمره گذاری و در جدول 3 آورده شده است.

جدول 3: میزان تنوع مأموریت‌های نظام آموزش عالی ایران

میزان تنوع	کل نظام	میزان تنوع	مقوله اصلی	میزان تنوع	زیرمقوله
0/46	نظام آموزش عالی ایران	0/51	آموزش	0/57	نشر دانش در جامعه
				0/67	آموزش نیروی انسانی
				0/70	گسترش عدالت آموزشی
				0/35	متناسب سازی آموزش با نیاز جامعه
				0/37	بین المللی سازی آموزش
				0/43	تعالی آموزش
		0/43	پژوهش	0/54	گسترش مرزهای دانش
				0/47	متناسب سازی پژوهش با نیاز جامعه
				0/35	بین المللی سازی پژوهش
				0/42	تهدیه سازی پژوهش
				0/37	ایجاد قطب‌های علمی
				0/40	افزایش رفاه و درآمد جامعه
		0/42	توسعه	0/40	بسط فناوری متناسب با نیازهای جامعه
				0/43	توسعه نوآوری و کارآفرینی
				0/43	تقویت فرهنگ و خردورزی در جامعه
				0/42	کمک به توسعه پایدار
				0/40	توسعه نوآوری و کارآفرینی
				0/43	تقویت فرهنگ و خردورزی در جامعه

نتایج حاصل از جدول 3 نشان می‌دهد که میزان تنوع مأموریت‌ها در کل نظام آموزش عالی ایران حدود 0/46 است. در شکل 3، تنوع مأموریت‌ها بر اساس مقوله‌های اصلی و فرعی نمایش داده شده است.

شکل 3: میزان تنوع مأموریت‌ها در نظام آموزش عالی ایران

هـ) نتیجه گیری و بحث

با بررسی نظرات خبرگان آموزش عالی مشخص شد که تنوع انجام مأموریتها در زیرنظامهای آموزش عالی ایران، در سطح پایینی قرار دارد و تنها در زیر مقوله‌های گسترش عدالت آموزشی و آموزش نیروی انسانی تنوع نسبی مشاهده می‌شود که به نظر می‌رسد علت اصلی آن، رشد کمی آموزش عالی، تنوع زیرنظامها و توجه به گسترش عدالت آموزشی در سه دهه اخیر بوده است. دانشگاههای ایران در چند دهه اخیر دچار نوعی کمی‌گرایی و تولید دانش بدون هدف شده‌اند. نحوه اداره دانشگاهها و عدم مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی به نیازهای محیط و جامعه، از جمله ویژگی‌های آموزش عالی ایران در دهه اخیر است (مهدی و شفیی، 1396). همان‌گونه که مهرعلیزاده و همکاران (1395) همراستا با پژوهش حاضر بر آن تأکید کرده‌اند، خروج زیرنظامهایی از جمله علمی کاربردی، از مأموریتهای خود و قرار گرفتن تحت تأثیر سنت و نظام دانشگاه نظری باعث کم‌رنگ شدن تنوع مأموریتهای آموزش عالی کشور شده است.

به نظر می‌رسد با وجود زیرنظامهای گوناگون در نظام آموزش عالی کشور، عواملی در کاهش تنوع و تبدیل مؤسسات آموزش عالی و دانشگاههای کشور به سازمانهای مشابه در انجام مأموریتها مؤثر بوده است. یکی از این عوامل مهم، رتبه‌بندی دانشگاههاست؛ به همین سبب هر یک از دانشگاهها بدون توجه به رسالت خویش، برای کسب رتبه‌های بالاتر در این رده‌بندی‌ها تلاش می‌کنند. این ابزار ارزیابی، منجر به افزایش رفتار تقلیدی (تقلید از مؤسسات آموزش عالی دارای رتبه بالاتر) شده و بدین ترتیب، همگنی بیشتر و تنوع کمتر شده است (دونوت، 2008). همچنین غلبه رویکرد عرضه‌محوری بر تقاضا‌محوری و عدم هماهنگی، تناقض بین آنچه در دانشگاهها می‌گذرد و آنچه نیاز حال و آتی جامعه ایرانی است (صالحی عمران، 1394)، عدم مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی به نیازهای محیط و جامعه (مهدی و شفیی، 1396)، آیین‌نامه‌ها و دستورالعملهای مشابه برای پذیرش دانشجو و استخدام و ارتقای اعضای هیئت علمی (مهدی، 1396)، دانشگاهها را از انجام مأموریتهای محوله دور کرده است.

آنچه می‌تواند تنوع مأموریتها را در بین زیرنظامهای آموزش عالی کشور به وضعیت مناسبی برساند؛ اول، سیاستگذاری دولتی است که نقش مهمی در تفکیک مأموریتها ایفا می‌کند. دولت با اهرمهای سیاستی مناسب می‌تواند تنوع مأموریت را تقویت کند (یکل، 2008¹). کولدینگ و میک (2006) ادعا می‌کنند که «سیاستها و مقررات به اندازه کافی قوی نیستند تا تفاوتها بین نهادها را حفظ کنند». به نظر می‌رسد معمول‌ترین اقدام، شفافیت و پاسخگو کردن مؤسسات و دانشگاههاست. این اقدام، نحوه انجام مأموریتهای محوله مؤسسات آموزش عالی را شفاف می‌سازد. سیاستها و مقررات مناسب نه تنها مؤسسات را در آنچه انجام می‌دهند و چگونه انجام می‌دهند، مسئول و پاسخگو می‌سازند؛ بلکه می‌توانند تفاوتهای کیفی موجود بین مؤسسات آموزش عالی را نیز نشان دهند (کایسر² و همکاران، 2012؛ هازل کورن، 2012). دوم، یافتن راههایی برای تغییر شکل دادن فرایند رتبه‌بندی و پیشگیری از رقابت ناسالم مؤسسات آموزش عالی است. سوم اینکه، باید در سرلوحه کلیه طرحهای تفصیلی نظام آموزش عالی کشور، رویکرد آمایشی و هدفمندی و مأموریت‌گرایی، حاکم و جاری باشد و مطالعات جامع آمایش در نظام برنامه‌ریزی آموزش

1. Eckel
2. Kaiser

عالی لحاظ شود و البته همانگونه که ایکل (2008) بر آن تأکید دارد، در ایجاد تنوع مأموریت‌های یک نظام آموزش عالی باید زمینه و محیطی که آن نظام در آن قرار دارد، در نظر گرفته شود.

گفتنی است که سیاست تنوع‌گرایی در مأموریت‌ها، از دو منظر ممکن است برای سیستم آموزش عالی آسیب‌زا باشد: اول از نظر عرضه؛ یعنی نظام آموزش عالی دولتی یا خصوصی کشور بدون در نظر گرفتن زیرساخت انسانی و فیزیکی و استانداردهای لازم، اقدام به تنوع‌سازی کند. عدم توجه به عوامل سیاسی، اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی محیطی، فلسفه و جهت‌گیری‌های توسعه آموزش عالی و دانشگاه‌ها و قوانین و مقررات آموزش عالی، وضعیت جغرافیایی محل استقرار دانشگاه، اعتبارات و منابع مالی دولتی و استقلال دانشگاهی و نبود تعامل مناسب میان برنامه‌های کلان آموزش عالی و سیستم‌های اقتصادی - اجتماعی، از جمله این آسیب‌هاست. دوم از نظر تقاضا؛ یعنی نیازهای واقعی جامعه در نظر گرفته نشود که در نتیجه با انبوه‌سازی و توده‌شدگی مواجه می‌شویم. این دو آسیب به عواملی از جمله: ضعف مدیریت، برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و توجه کم به آمایش سرزمین در آموزش عالی برمی‌گردد. مدل سیاست‌گذاری در آموزش عالی ایران، بیش از آنکه از سپهر دانش اجتماعی و پژوهش‌های مستقل میدانی و مدل‌های تبیین و توضیح علمی نشأت بگیرد، برآمده از ایدئولوژی رسمی است؛ بیش از حد سیاسی و کمتر عقلانی و اجتماعی است (فراستخواه، 1392). همچنین گسترش آموزش عالی ما بر اساس مدل‌های اقتصادی، اجتماعی و نیاز اقتصادی و اجتماعی جامعه نبوده، بلکه بر اساس فشارهای مختلف مسئولان و نمایندگان مجلس و به عبارتی؛ مبتنی بر خواست سیاسی بوده است. در واقع؛ به نحوی ارتباط آموزش عالی با جامعه قطع بوده و همین موجب توسعه کاریکاتوری و غیرمبتنی بر منطق اقتصادی - اجتماعی شده است (صالحی عمران، 1397). هرگونه توزیع و ساماندهی فضایی عناصر بخش آموزش عالی از جمله مأموریت‌ها، بایستی مبتنی بر تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری برخاسته از زمینه و واقعیت‌های جغرافیایی سرزمین باشد.

با توجه به نتایج این پژوهش، موضوعات ذیل در راستای افزایش باکیفیت تنوع مأموریت‌ها در نظام آموزش عالی کشور پیشنهاد می‌شود:

- اصلاح نظام رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بر اساس نوع و مأموریت آنها؛
 - نتیجه‌گرا کردن بودجه‌ها در آموزش عالی بر اساس مأموریت‌های ذاتی زیرنظامها و جهت‌گیری سیاستی از توسعه کمی به کیفی؛
 - ساماندهی نظام مدیریت علمی کشور و تعیین متوالی اصلی سیاست‌گذاری دانشگاه‌ها با قابلیت‌های تخصصی و اجرایی و تدوین سیاست‌های تشویقی برای توسعه، تقویت و ساماندهی مأموریت‌های دانشگاه‌ها به منظور تعامل با جامعه؛
 - ایجاد رشته‌های تحصیلی در هر دانشگاه، متناسب با وضعیت جغرافیایی موجود منطقه، به منظور افزایش تنوع؛
 - بهره‌گیری از تجارب جهانی تنوع‌گرایی با تأکید بر مأموریت‌گرایی و آمایش در آموزش عالی.
- همچنین در ارتباط با پژوهش حاضر، انجام پژوهش‌هایی در خصوص سایر جنبه‌های تنوع‌گرایی در آموزش عالی کشور، از جمله بررسی تنوع رویه‌ای، برنامه‌ای، نظام‌مند و دانشجویی، جذاب به نظر می‌رسد.

منابع

- صالحی عمران، ابراهیم (1397). «آموزش عالی و انقلابی به نام ادغام و تجمیع». گفتگوی تفصیلی خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران. قابل دسترس در: www.irna.ir/news/83088039.
- صالحی عمران، ابراهیم (1394). «توسعه آموزش عالی کشور بیشتر بر اساس مدل‌های اجتماعی و فرهنگی بوده است تا اقتصادی». نامه شورا (دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی)، ش 82.
- فراستخواه، مقصود (1392). نقد مدل سیاستگذاری آموزش عالی در ایران. چکیده بحث کرسی نقد اجتماعی سیاستهای آموزش عالی. انجمن جامعه‌شناسی ایران.
- مهدی، رضا و مسعود شفیعی (1396). «نقش‌آفرینی و ظرفیت‌سازی دانشگاه‌های نسل چهارم برای توسعه محلی و منطقه‌ای». صنعت و دانشگاه، سال دهم، ش 35-36.
- مهدی، مهدی (1396). «جراحی کارآمدی نظام آموزش عالی آلمان». پایگاه خبری تحلیلی عیار آنلاین.
- مهرعلیزاده، یداله؛ مریم شفیعی، آنتیا همایون‌نیا و علیرضا جمال‌زاده (1395). «مقایسه تطبیقی ماهیت تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های نظری و علمی کاربردی: بررسی تجربه ایران». انجمن آموزش عالی ایران، سال هشتم، ش 1.
- American Council on Education (ACE) Board of Directors. (2012). **On the Importance of Diversity in Higher Education**. Washington DC: Author.
- Birnbaum, R. (1983). **Maintaining Diversity in Higher Education**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Clark, B.R. (2008). "Coping with Conflicting Values". In: B.R. Clark (Ed.) *On Higher Education: Selected Writings, 1956–2006*. 218-241. Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Codling, A. & V.L. Meek (2006). "Twelve Propositions on Diversity in Higher Education". *Higher Education Management and Policy*, 18(3): 1-24.
- Creswell, J.W. & V.L. Plano Clark (2010). **Designing and Conducting Mixed Methods Research** (2nd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Eckel, Peter D. (2008). "Mission Diversity and the Tension between Prestige and Effectiveness: An Overview of US Higher Education". *Higher Education Policy*, 21: 175-192.
- Enders, Jürgen, & Harry De Boer (2009). "The Mission Impossible of the European University: Institutional Confusion and Institutional Diversity". In: *European Integration and the Governance of Higher Education and Research*, 159-78. Higher Education Dynamics 26. Springer, the Netherlands.
- Hackl, Elsa. (2012). "Tensions in the Policy Objectives of the European Higher Education Area? Public Good and Public Responsibility Versus Service Liberalisation: Equality Versus Institutional Diversity". *European Higher Education at the Crossroads*. 83-99. Springer, the Netherlands.
- Harris, M. (2013). "Understanding Institutional Diversity in American Higher Education". *ASHE Higher Education Report*, 39: 3.
- Hazelkorn, Ellen (2012). "European 'Transparency Instruments': Driving the Modernisation of European Higher Education". *European Higher Education at the Crossroads*. Springer, the Netherlands.

- Higher Education Strategy Group Ireland (2011). **National Strategy for Higher Education to 2030**. Published by the Department of Education and Skills, Ireland.
- Horta, H.; J. Huisman & M. Heitor (2008). **“Does Competitive Research Funding Encourage Diversity in Higher Education?”** *Science and Public Policy*, 35(3): 146-158.
- Huisman, Jeroen & Frans Van Vught (2009). **“Diversity in European Higher Education: Historical Trends and Current Policies”**. In: *Mapping the Higher Education Landscape*. 28: 17-37. Higher Education Dynamics. Springer, the Netherlands.
- Johnson, C.E. (2009). **Meeting Ethnical Challenges of Leadership: Casting Light or Shadow**. (3rd Ed.). California: SAGE publication.
- Kaiser, Frans; Marika Faber & Ben Jongbloed (2012). **“U-Map, University Activity Profiles in Practice”**. In: *European Higher Education at the Crossroads*, 887-903. Springer, the Netherlands.
- Leuven/ Louvain-La-Neuve Communiqué (2009). **“The Bologna Process 2020–The European Higher Education Area in the new decade”**. *Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education*.
- London Communiqué. (2007). **“Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world”**. *Communiqué of the Conference of European*. 256.
- Marginson, Simon (2017). **“Horizontal Diversity in Higher Education Systems Does the Growth of Participation Enhance or Diminishes it?”**. CGHE Seminar. UCL Institute of Education, University College London.
- Meek, V.K.; L. Goedegebuure & J. Huisman (2000). **“Understanding Diversity and Differentiation in Higher Education: An Overview”**. *Higher Education Policy*, 13(1): 1-6.
- Morphet, C.C. & J. Huisman (2002). **“Using Institutional Theory to Reframe Research on Academic Drift”**. *Higher Education in Europe*, 27(4): 492-506.
- Norbert, Sabic (2016). **Diversification of Higher Education in Europe. A Policy Narrative that Legitimizes Resource Concentration**. Central European University. Doctoral School of Political Science, Public Policy, and International Relations
- Pausits, A. (2015). **“The Knowledge Society and Diversification of Higher Education: From the Social Contract to the Mission of Universities”**. *The European Higher Education Area*. 267-284.
- Porzionato, M. & F. De Marco (2015). **“Excellence and Diversification of Higher Education Institutions’ Missions”**. In *this Volume. The European Higher Education Area*. 241-247.
- Prague Communiqué (2001). **“Towards the European Higher Education area”**. *Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education*.
- Reichert, Sybille (2012). **“Refocusing the Debate on Diversity in Higher Education”**. In: *European Higher Education at the Crossroads*, 811-35. Springer, the Netherlands.

- Teichler, U. (1996). **“Diversity in Higher Education in Germany: The Two-Type Structure”**. *Convergence and Diversity in Higher Education* (117-137). Oxford: Pergamon.
- Vaira, Massimiliano (2009). **“Towards Unified and Stratified Systems of Higher Education?”**. *Systems Convergence and Organizational Stratified Differentiation in Europe*. Sense Publisher, the Netherlands.
- Van Vught, F.A. (2008). **“Mission Diversity and Reputation in Higher Education”**. *Higher Education Policy*, 21: 151-174.
- Widiputera, Ferdi; Kristof De Witte, Wim Groot, Henriëtte Maassen van den Brink (2017). **“Measuring Diversity in Higher Education Institutions: A Review of Literature and Empirical Approaches”**. *IAFOR Journal of Education*, v5, n1: 47-63.
- Wilson, Jeffery L.; Katrina A. Meyer & Larry McNeal (2012). **“Mission and Diversity Statements: What They Do and Do Not Say”**. *Innov High Educ*, 37:125-139.
- Farasatkah, M. (2013). **Critique of Higher Education Policy Modeling in Iran**. Summary of the Social Critique of Higher Education Policies. Iranian Sociological Association.
- Mehdi, M. (2017). **“Why the Effectiveness of the German Higher Education System”**. *Online Analytical Newsletter*.
- Mehdi, R. & M. Shafiei (2017). **“The Role of Creating and Capacity Building for Fourth Generation Universities for Local and Regional Development”**. *Journal of Industry and University*, Tenth Year, No. 35-36.
- Mehraliizadeh, Y.; M. Shafiei, A. Homayounnia & A. Jamalzadeh (2016). **“A Comparative Comparison of the Nature of Graduate Studies in Theoretical and Applied Academic Universities: A Study of the Iranian Experience”**. *Journal of Iranian Higher Education Association*, Eighth Year, Issue 1.
- Salehi Omran, E. (2015). **“The Development of Higher Education in the Country has been Based on Social and Cultural Models Rather than Economic Ones”**. Secretariat of the Supreme Council of the Cultural Revolution, *Council Letter*, No. 82.
- Salehi Omran, E. (2018). **“Higher and Revolutionary Education in the Name of Integration and Integration”**. www.irna.ir/news/83088039.

